

Hadtört. spec.

BTTRHT613BA Magyarország hadtörténete az Árpádok korában, szem. Bárany Attila

Email: barany.attila@yahoo.com

barany.kurzusok@gmail.com

Olvasandó Források Google Drive:

<https://drive.google.com/drive/folders/0B7FbzLJ0rs4HMWY1ZWU5YzktYzZiOS00ZmZiLWFIYzYtOTgxNGU2ZTEzMjFi?resourcekey=0-E-8kPiBu-L6m1riShlX6vw&usp=sharing>

Kurzusleírás:

A kurzus a honfoglalók hadszervezetétől és a kalandozó hadjáratoktól kezdve tekinti át a magyar hadtörténetet az istváni katonai reformon, a nyugati nehézpáncélos elem beépítésén keresztül a 13. század végéig, amikor a tatárjárást követően sikerül konszolidálni a könnyű- és nehézlovások együttműködésén nyugvó katonai szervezetet. Végigkövetjük a balkáni, keleti és nyugati hadjáratokat. Több csatát (pl.: Augsburg, Ménfő, Mogyoród, Kerlés, Morvamező) részletesen elemzünk. Foglalkozunk fegyverzettel, segédnépekkel, várépítéssel és határvédelemmel, keresztes hadjáratokkal.

Tematika:

1. A honfoglalás. A honfoglaló magyarság hadszervezete. A sztyepei nomád népek hadművészete, hun, avar előzmények.
2. A kalandozó hadjáratok és értékelésük. Elemzés: az *augsburgi csata*.
3. Szent István hatalma megszilárdítása: harcok Koppány, az erdélyi Gyula és Ajtony ellen. Elemzés: a *nagyőrszi csata*. Szent István-államának hadszervezete
4. A német császárság hódító törekvései. Az expanzió elleni védekezés. Zotmund és Vértes mezejének nemzeti legendáriuma. Elemzés: a *ménfői és a mogyoródi csata*. Az ország meghatározó katonai hatalommá válása Szent László és Kálmán alatt. László harcai a besenyők ellen (László 'viadala a kun vitézzel': a *kerlési/cserhalmi ütközet*). Horvátország meghódítása.
5. Az Árpád-kori *miles*. A testőrség és a *milites aulae regis* intézménye. A hadsereg összetétele. Serviensek, a várispánságok népei. Határvédelem: a gyeplő és a kapuk; *örök, lövők, csőszök* stb.
6. Hadviselés és fegyverzet az Árpád-korban (kétélű kardok, buzogány, bárd). Íjászat (kun-típusú nyilak elterjedése).
7. A nehézlovasság elterjedése: A *Fischa-menti* és a *Száva-menti csata*. A könnyűlovasság fejlődése. Segédnépek: besenyők, úzok, székelyek, izmaeliták, kálizok, jászok.
8. Keleti orientáció: oroszországi harcok. Küzdelmek Halicsért. Elemzés: a *peremisli csata*. Harcok a Balkánon: Mánuel fenyegetése. III. Béla hadjáratai. A déli védelem megszervezése: a macsói, sói, ozorai, boszniai, kucsói és barancsi bánágok.
9. A keresztes hadjáratok és Magyarország. II. András keresztes hadjárata és értékelése. Keresztes lovagrendek Magyarországon (johanniták, templomosok és teutonok) és katonai szerepük.
10. A tatárjárás.
 1. A mongolok hadszervezete. b. Az ország védelme. Elemzés: a *muhi csata*.
11. Cseh és lengyel konfliktusok. Az *olsavai csata*. Harc a Babenberg-örökségért: II. Ottokár fenyegetése. Elemzés: a *morvamezei csata*.
12. Várak, váépítéset az Árpád-kori Magyarországon. Korai vártípusok. Földvár/Földsáncépítési technikák. Az első kővárak. IV. Béla kővárai. Az oligarchák várépítései.

Bibliográfia i., Források

Levéltárak kincstárak. Források Mo. levéltáraiból. szerk. Blazovich L.-Érszegi G. Bp.-Szeged, 1998.
Makkai László-Mezei László, *Árpád-kori és Anjou-kori levelek.* Nemzeti Könyvtár. Bp. 1960.
Szöveggyűjtemény Magyarország történetének tanulmányozásához. szerk. Léderer Emma, Bp., 1964.
Szöveggyűjtemény a középkori magyar történelemből. Szerk. Bolla Ilona – Rottler Ferenc. Bp., 1986.
Középkori históriák oklevelekben (1000-1410). szerk. Kristó Gy., Szeged, 1992.
Szent Istvántól Mohácsig. Források a középkori Mo-ról. szerk. Blazovich L.- Kristó Gy.- Makk F. 1994.
Cremonai Liudprand: *Antapodosis.* In: Peter Classen: *A Nyugat és Bizánc a 8-10. században.* Bp., 2005.
A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai. szerk. Györffy Gy. Bp., 1975.
Napkelet felfedezése. Julianus, Plano Carpini és Rubruk útjelentései. Szerk. Györffy Gy. Bp., 1965.
Kun László Emlékezete. Szerk. Kristó Gy., Szeged, 1994.
Az államalapítás korának írott forrásai. Szerk. Kristó Gy. Szeged, 1999.
A honfoglalás korának írott forrásai. Szerk. Kristó Gy. Szeged, 1995.
Írott források az 1050-1116. közötti magyar történelemről. Szerk. Makk F., Thoroczkay Gábor. Szeged, 2006.
Magyarok a Kijevi Évkönyvben. szövegeket vál., ford., bev., kommentárok Font Márta. Szeged, 1996.

- A mongolok titkos története.* ford. Ligeti Lajos, Bp. 1962.
- Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai.* Bp., 1984.
- : *Bíborbanszületett Konstantin A birodalom kormányzása.* Bp., 1950.
- Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai.* Szerk. Hodinka Antal. Bp., 1916.
- Kristó Gyula - Makk Ferenc - Marosi Ernő, *III. Béla emlékezete.* Bp. 1981.
- Zimonyi István: *Muszlim források a honfoglalás előtti magyarokról.* Bp., 2005.
- ii., Irodalom**
- Ágoston István: *A muhi csata.* Bp., 1991.
- Áldásy Antal: *A keresztes hadjáratok története.* Bp., 1924.
- Bánlaky (Breit) J., doberdói: *A magyar nemzet hadtörténelme.* I-VIII.Bp., 1929-34.
- Bárczay Oszkár: "Két hadi esemény a XIII. századból", *HK* (1893) 484-97.; 667-79. [Muhi, Morvamező]
- Blazovich László: "IV. László harca a kunok ellen", *SZ* (1977) 941-45.
- Bóna István: *A magyarok és Európa a 9-10. században.* Bp., 2000.
- Borosy András: *Hadakozók, keresztesek, hadi érdemek a középkori Magyarországon.* Bp., 2010.
- : "A keresztes háborúk és Magyarország", *HK* 109 (1996/1) 3-43.; (1996/2) 11-55.
- : "A lovagi haditechnika és a lovagság az Árpád-korban", in *Mályusz Elemér Emlékkönyv.* Bp., 1984.
- : "XI-XII. századi harcosrétegünk néhány kérdéséről", *HK* (1974/1) 3-27.
- : "Vélemények a korafeudális fejedelmi kísératről", *AH Szeg* 70 (1981) 19-39.
- : "Főurak, familiárisok, harcosok Magyarországon a XIII. szd", *HK* (1978) 315-38.
- : "Az Árpád-kori királyi vármegye felbomlása és hadakozó népeinek sorsa", *HK* (1983/4.) 527-52.
- : "Határőrség és határőrök az Árpádok korában", *HK* (1977/4.) 543-57.
- : "Hadi érdemek Magyarországon a XIII. században", *HK* (1985/2.) 5074-40.
- : "A királyi várispánságok hadakozó népei Mo. a tatárjárás előtt", *HK* (1983) 3-24.
- : "A XI-XIV. századi magyar lovasságról", *HK* 9 (1962/2) 119-174.
- : "Perdöntő párviadatok Magyarországon", *HK* (1986) 237-51.
- : "Hadsereg létszámok a X-XIV. században", *HK* (1992/4.) 3-32.
- : "Történetírók a tatárjárásról", *HK* (1991/1.) 3-22.
- : "Egyház és honvédelem az Árpádok korában. Az egyháziak hadakozó népei", *HK* (1987/4.) 607-42.
- : "A kora Árpád-kori kíséret és testőrség szerepének historiográfiai áttekintése", *HK* (1984/2.) 290-304.
- B. Szabó János: "Gondolatok a XI-XIV. századi magyar hadviselésről", *HK* (2001/1.) 75-102.
- B. Szabó János - Somogyi Győző: *Elfeledett háborúk. Magyar-bizánci harcok a X-XIII. században.* Bp., 1999.
- B. Szabó J.: *A tatárjárás.* Bp., 2007.
- Cs. Sebestyén Károly: *"A sagittis Hungarorum". A magyarok lja és nyila.* Szeged, 1932.
- Csorba Csaba: *A tatárjárás.* Bp., 1991.
- Darkó Jenő: *Ősmagyar hadiszervezet és taktika.* Debrecen, 1916.
- : *Az ősmagyar hadművészet fejlődése és hatása Nyugateurópára.* Bp., 1934. [2007]
- Deér József, *A magyar törzsszövetség és a patrimoniális királyság külpolitikája.* Kaposvár, 1928. [2003]
- Dienes István: *A honfoglaló magyarok.* Bp., 1972.
- Dümmerth Dezső: *Az Árpádok nyomában.* Bp. 1980.
- Erdélyi Gyula: *A magyarok hadművészete.* Bp., 1933.
- : *A magyar katona : a magyar hadszervezet és hadművészet fejlődése.* Bp., 1929.
- Fegyveres nomádok, nomád fegyverek.* szerk. Balogh László, Keller László. Bp., 2004.
- Fegyvert s vitézt. A magyar hadtörténet nagy csatái.* Szerk. Hermann Róbert. Bp., 2003.
- Fodor Ferenc: "Adatok a magyar gyepük földrajzához", *HK* 37 (1936) 113-44.
- Font M.: "Magyar-orosz politikai kapcsolatok 1118-1196", *AETAS* 1995/3.
- , "Magyar-orosz kapcsolatok a XII. században", *SZ* 125 (1991) 107-144.
- Györffy György: *A magyarság keleti elemei.* Bp. 1990.
- Györffy György: *István király emlékezete.* Bp. 1971.
- : *István király és műve.* Bp., 2000.
- : *László király emlékezete.* Bp. 1977.
- : "A lovagszent uralkodása", *Történelmi Szemle* 20 (1977) 533-564.
- : "Koppány lázadása", in *Somogy megye múltjából.* Kaposvár, 1970. 5-30.
- : "Határvédő népelemek", *SZ* 92 (1958) 55-87.
- Gyárfás István, *A jász-kunok története.* I-IV. Bp-Szolnok, 1870-1885.
- Hadszervezet és honvédelem István király korában.* Bp., 1988. [Rázsó Gy.: István és a fiatal magyar állam fegyveres védelme, p. 22-32.; Borosy András: Hadsereg és társadalom István korában, p. 33-44.]
- Hársing László - Kozák Károly: "A johanniták a középkori Magyarországon", *Világosság* (1979/11.).
- Hatházi Gábor: "Az Árpád-kori magyar hadszervezet nomád elemei. A besenyők", *HK* (1990/2.) 22-60.
- Hodinka Antal: "Kálmán királyunk 1099-iki peremysli csatája", *HK* 1913. 325-46.; 524-44.
- Hóman Bálint - Szekfű Gyula, *Magyar történet.* I-V., Budapest, 1935-6.

Illésy J.: "Törekvések a német lovagrend meghonosítására Magyarországon", *SZ* 26 (1902/3.) 234-48.

Julier Ferenc: *Magyar hadvezérek*. Bp., 1930. [1992]

Kalmár János: *Régi magyar fegyverek*. Bp., 1971.

Katona Tamás (szerk.): *A tatárjárás emlékezete*. Bp. 1981.

Kiss Lajos: "Nemzeti függetlenségünk védelmezése III. Henrik ellen", *HK* (1891) 27-59.; 180-207.; 332-357.

Kordé Z. – Petrovics I.: *A magyar kalandozások*. Bp., 1991.

Kossányi Béla, "Úzok", *SZ* 57-58 (1928-1929).

Köblös József – Süttő Szilárd – Szende Katalin: *Magyar békeszerződések 1000-1526*. Pápa, 2000.

Kristó Gyula: *Az augsburgi csata*. Bp., 1985.

--: *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Bp. 1980.

--: *Az Árpád-kor háborúi*. Bp., Zrínyi, 1988.

--: "Oroszok az Árpád-kori Magyarországon", in: *Tanulmányok az Árpád-korról*. Bp. 1983. 191-208.

--: *Írások Szent Istvánról és koráról*. Szeged, 2000. [Ajtony és Vidin]

--: **Honfoglaló fejedelmek: Árpád és Kurszán. Szeged, 1993.**

--: *Árpád fejedelemtől Géza fejedelemig*. Bp., 2002. [Szabolcs vezér; Magyar kalandozások – kalandozó magyarok; Gizella királyné magyarországi kísérete; A magyar kalandozó hadjáratok szezonálisitása]

Kristó Gy.-Makk F.- Szegfű L., "Szempontok a korai magyar határvédelem kérd., *HK* (1973) 635-640.

Kurcz Ágnes: *Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században*. Bp., 1988.

Léderer Emma, "A tatárjárás Magyarországon és nemzetközi összefüggései", *Sz* 86 (1952) 327-363.

A magyar hadtörténelem évszázadai. Szerk. Király B. – Veszprémy L., Bp., 2003.

Magyarország hadtörténete. I-II. szerk. Borus József, Bp., 1984.

Magyar kódex I. Az Árpádok világa. Magyar művelődéstörténet a kezdetektől 1301-ig. Bp., 1999.

Magyar Művelődéstörténet. Szerk. Domanovszky Sándor. Bp., 1938.

A magyar nemzet története. Szerk. Szilágyi Sándor, Bp.: Athenaeum, 1895-98.

A magyar katona vitézségének ezer éve. I-II., szerk.: Pilch Jenő, Bp., é. n.

Makk Ferenc, *Magyar külpolitika 896-1196*. Szeged, 1993.

--, *Magyarország a XII. században*. Bp. 1986.

--, "III. Béla és Bizánc", *SZ* 115 (1982).

--, "Magyar-bizánci kapcsolatok a XII. században", *SZ* 114 (1981/1.).

--: *A turulmadártól a kettős keresztig*. Szeged, 1998. [Szent László és a Balkán; Csaba és Alpár]

Mezey László (szerk.): *Athleta patriae. Tanulmányok Szent László történetéről*. Bp. 1980.

Molnár József: "A királyi megye katonai szervezete a tatárjárás korában", *HK* (1959/2.) 222-52.

Moravcsik Gyula: *Bizánc és Magyarország*. Bp. 1953.

--, "III. Béla és a bizánci birodalom Mánuel halála után", *SZ* (1933) /pótfüzet/ 518-528.

Nagy Millenniumi Hadtörténet. Szerk. Rácz Árpád, Bp., 2000.

Nagy Balázs (szerk.): *A Tatárjárás*. Bp., 2003.

Négyesi Lajos: "A ménfői csata", *HK* (1994/3.) 136-47.

--: "A muhi csata", *HK* (1997/2.) 296-310.

Olvahy Ödön, "A muhi csata", *SZ* (1902/4-6.) 309-25.; 412-27.; 505-27.

Pálóczi Horváth A., *Besenyők, kunok, jászok*. Bp. 1989.

Pauler Gyula: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt*. Bp. 1899 [1984].

--: "II. Géza orosz-görög háborúi", *HK* 3 (1890) 1-9.; 273-285.

--: "A magyarok 954-955. évi hadjárata", *SZ* 33 (1899) 580-94.

--: "A sajómezei csata 1241. április 11.", *HK* (1893) 1-14.

Pálffy Ilona: *A tatárok és a XIII. századi Európa*. Bp. 1928.

Rónai Horváth Jenő, "Magyar hadi krónika", *Hadtörténeti Közlemények* (1895/5) 3-157.

Sóvári Soós Elemér: "Az 1278. évi morvamezei (dürnkruti) csata", *HK* (1890) 459-77.

Schütz Ödön, "A mongol hódítás néhány problémájához", *SZ* (1959/2-4.).

Szádeczky Béla: *A tatárjárás Magyarországon*. Kolozsvár, 1898.

Szendrei János: *Magyar hadtörténelmi emlékek az ezredéves kiállításon*. Bp., 1896.

Szent István és az államalapítás. Szerk. Veszprémy László. Bp., 2002.

Székely György: „Egy elfeledett rettenetes: a második tatárjárás a magyar tört. hagyományban”, *SZ* (1988) 52-88.

Szombathy Viktor - László Gyula (szerk.): *Magyarrá lett keleti népek*. Bp. 1988.

Szőke Béla: *A honfoglaló és kora Árpád-kori magyarság régészeti emlékei*. Bp., 1962.

Szücs Jenő: *Az utolsó Árpádok*. Bp., 1992.

Sweeney, J.R., "Magyarország és a kereszties hadjáratok a 12-13. században", *SZ* 118 (1984) 114-124.

Tóth Sándor László: *Leveditől a Kárpát-medencéig*. Szeged, 1998.

Tóth Zoltán: „A hadakozó nép” In *Magyar Művelődéstörténet*. I. szerk. Domanovszky S. Bp., é.n. 249-84.

Török József: *Szerzetesek és lovagrendek Magyarországon*. Bp., 1990.

U. Köhalmi Katalin: *A steppék nomádja lóháton, fegyverben*. Bp., 1972.

Vásáry István: *Az Arany Horda*. Bp., 1986.
Vékony Gábor: *Magyar őstörténet – magyar honfoglalás*. Bp., 2002.
Veszprémy László: *Az Árpád- és Anjou-kor csatái, hadjáratai*. Bp., 2009.
--: *Lovagvilág Magyarországon*. Bp., 2008.
"A magyarországi lovagságról", *HK* (1984/4.) 746-52.
--: "Anonymus gestájának néhány hadtörténeti vonatkozása", *HK* (1993/2.) 3-19.
--: "Páncél és páncélosok említései a krónikákban és oklevelekben", *HK* (1995) 3-12.
--: "A kerlési (cserhalmi) ütközet forrásproblémáihoz", *HK* (1991/1.) 69-80.
Zichy Lodomér: *A tatárjárás Magyarországon*. Bp., 1934.
Zsoldos Attila: "A királyi várszervezet és a tatárjárás", *HK* 104 (1991) 45-76.
--: "A várjobbágyi jogállás kialakulása", *HK* (1993/2.) 20-42.
--: *Szent király szabadjai*. Fejezetek a várjobbágyiség történetéből. Bp., 1999.
--: "Téténytől a Hódtóig. Az 1279 és 1282 közötti évek politikatörténetének vázlata", *TSz* 39 (1997) 69–98.
Vasshegyi Emília: *II. Endre keresztes hadjárata*. Bp. 1926.
Wilczek Ede: "II. Endre keresztes hadjárata", *SZ* 28 (1894/7-8.) 592-608.; 697-713.
Veszprémy László: "II. András magyar király kereszteseinek létszáma", *HK* (1994/1.) 113–116.

Prof. Dr. Bárány Attila
egyetemi tanár